

Tartalom

KÖZÖS DOLGAINK

- **Glatz Ferenc:** Szerb–magyar történelmi repertórium 2
- **Takács Miklós:** Ősszerbek a Kárpát-medencében? 3
- **Pálosfalvi Tamás:** A Brankovicsok a középkori Magyar Királyságban 6
- **Takács Miklós:** Műemlékek két világ határán 10
- **Varga J. János:** I. Lipót 1690–1695. évi kiváltságai 12
- **Vukovits Koszta:** Szerb Ortodox Egyházművészeti Gyűjtemény 16
- **Ress Imre:** A szerb nemzeti kultúra pest-budai bölcsője 18
- **Halász Iván:** Szerbek és szlovákok 1848–1849-ben 24
- **Hajdú Zoltán:** A Vajdaság 1910–1920 között 30
- **Bíró László:** Nemzeti kisebbségek a királyi Jugoszláviában 33
- **A. Sajti Enikő:** Mit tudunk a „még hidegebb napok”-ról? 37
- **Stefano Bottoni:** „Majdnem Nyugat” a szomszédban 44
- **Ritter László:** Titkos háború Magyarországon és Jugoszlávia között 48
- **Juhász József:** A kisebbségek Tito föderációjában 52
- **Juhász József:** A Vajdaság és az autonómia 54

NYÍLT TÉR

- **Póto János:** „Emlékműavatás” 62

HÍREK

- Alkohol – évezredekkel ezelőtt • Kína pusztuló emlékei
- Gretna Green esküvői regisztere • Üdülőhely épül a gulag helyén Romániában • Online enciklopédia a 20. századi tömeggyilkosságokról (*Farkas Ildikó*)

Címlapunkon:

Warschlag Jakab: A tabáni kapu.

Olajfestmény, 1836 (*BTM Fővárosi Képtár*)

nka

Támogatónk: Nemzeti Kulturális Alap

História

Szerkesztő: Glatz Ferenc

A szerkesztőség tagjai: **Burucs Kornélia, Demeter Zsuzsanna, Fodor Pál, Kertész István, Sipos Péter, Szász Zoltán, Zsoldos Attila**

Olvasószerkesztő: Kovács Éva

Munkatársak: **Farkas Ildikó, Kocsis Gabriella, Bognár Katalin, Horváth Imre** (számítógépes tördelés), **Nagy Béla** (térkép)
Szerkesztőségi titkár: **Oprán Emese**

Megjelenik évente tízszer. Előfizetési díj 2010-re: 3200 Ft.

Felelős kiadó: História Alapítvány.

Szerkesztőség: 1014 Bp., Üri u. 53.

Tel.: 224-6700/615, 623, 625; tel./fax: 356-0457.

Levél cím: Pf. 9. Bp., 1250. www.historia.hu

Bankszámlaszáma 11701004-20125394 OTP

Devizaszámlaszámok: Budapest Bank Rt. 1051 Bp., Hercegprímás u. 5.

USD HU47-10103104-82876600-00000997;

Euró HU46-10103104-82876600-01000309

Adószám: 19654243-2-41

Szedés, tördelés: MTA TTI Kiadványcsoport.

Nyomdagrafikai előkészítés: Krónikás Bt., Biatorbágy

Nyomás: MESTERPRINT Kft., Budapest, Vak Bottyán u. 30–32/B

Terjeszti: LAPKER Rt. és alternatív terjesztők.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján,

Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban

és a Központi Hírlap Centrumnál

(Bp. VIII. ker., Orczy tér 1. Tel.: 06-1-303-3447; postacím: Bp., 1932).

További információ: 06-80-444 444 hirlapelofizetes@posta.hu

HU ISSN 01392409. Index: 25384

KÖZÖS DOLGAINK

Szerb–magyar történelmi repertórium

Közös érdekek – először 300 éve*

Szerbeknek, magyaroknak ma erősebb az érdekközösségük, mint az érdekellentétük. Ahogy románoknak, szlovákoknak, horvátoknak, sőt osztrákoknak is. A Kárpát-medence népeinek. 300 éve először – mondjuk immáron 2004, 2007 óta. Szlovák, román, osztrák kollégáknak. Politikusoknak, gazdaszócoknak, társadalomkutatóknak. Amikor az Európai Unió kiterjesztette határait a Kárpát-medence államaira. És amióta a magyarság 90%-a ismét egy közigazgatási egységben, az Európai Unióban él. Annak polgára.

És soroljuk is – évek óta visszatérően a kérdezőknek – a közös érdekeket. Az Európai Unión belüli új lehetőségeket, északkelet–délkelet irányú világkereskedelmi útvonal közös fejlesztési igényét, amelyet csak összefogással lehet megvalósítani; a regionális, Kárpát-medencei érdekeket (agrár-

Glatz Ferenc felszólal a szabadkai vidékfejlesztési fórumon. Mellette a beszélgetésen részt vevő magyar történészek: Juhász József (balról), A. Sajti Enikő (jobbról)

és vidékfejlesztés, sajátos aprófalvas településszerkezet támogatása, ahogy a tengerpartok vagy a hegyvidékek térségeit előnyben részesítik). Azután említjük a határokat átlépő projektek kiemelt támogatásának szükségét, mivel a térség túlságosan szétszabdalt államnemzeti határokkal; a nagy tájgazdálkodási fejlesztési közös lehetőségeket (Duna, Tisza, vízgazdálkodás), területfejlesztés-vidékfejlesztést és így tovább.

folytatás az 58. oldalon

* A „Videkfejlesztés és nemzetek együttélése. Kölcsönös előnyök – kölcsönös lehetőségek” címmel rendezett konferencia (Szabadka, Városháza) esti történelmisztálokóján tartott előadás.

Miért nem figyelünk ezekre a közös érdekekre? Kérdezzük. Két ok miatt – válaszoljuk.

Először azért nem, mert indulatokkal töltenek el bennünket a *történelmi sérelmek*, egymáson ejtett sebek. Generációkon át – tegnapig. Egyének, családok, nemzeti közösségek emlékei. Másodsorban, nem figyelünk a mai-holnapra érdeklődésekre azért, mert elevenen élnek bennünk *nemzeti kisebbségeink sérelmei*. A másik államban nemzettársaink ma is naponta elszenvedett sérelmei. Két akadálya a felismerésnek.

(No és a két akadály említésekor hozzátehető: hiányoznak a pozitív, valós, közös programjavaslatok. És az elmúlt 60 évben is hiányoztak. A szovjet rendszer kényszer-érdeklődése, átpolitizált programjai inkább elvették a kedvünket a regionális együttműködéstől. Szlovákokkal, románokkal, de még szerbekkel is Komáromban, Nagyváradon, Bukarestben és Szerbiában, Szabadkán, az országos vidéki fórumon is ezt mondtuk, amikor közös „pozitív programot” javasoltunk.* Jövőorientáltan jöttünk tárgyalni: határokon átlépő vidékfejlesztést javaslunk közös programként. A magyar–szerb–román határokon átlépő szerémségi–bácskai–bánsági térségben. Így kapcsolódik gondolkodásunkban nemzetpolitika és vidékfejlesztés, de erről külön is szólnunk.

A kisebbségekről

A kisebbségekről már elkezdődött a szerb–magyar beszélgetés. 2009. augusztusban a szerb parlament törvényt fogadott el a nemzeti tanácsokról. Amennyiben a kisebbség 50%-a plusz 1 fő aláírja az önazonosító ívet, akkor a kisebbség kulturális autonómiát kap. És ez kiterjed az oktatás-igazgatás nyelvére is. Mindez Európában is „teljesítmény” a többségi és kisebbségi nemzeti politikusok együttműködésében. Még akkor is méltánylandó, ha ma már tudjuk: a holnap Európája számtalan többség és kisebbség együttélését fogja eredményezni. Nemcsak a történelmi, hanem a migráns kisebbségek együttélését is. Megkülönböztetés nélkül. (A Kárpát-medencei magyarság három legnagyobb közösségének elnökei, Csáky Pál, Markó Béla, Pásztor István, meghívásunkra, 2009. október 12-én tárgyalta a Kárpát-medencében kialakult új nemzetpolitikai lehetőségeket. Elsőként Pásztor István beszélt a szerbiai elképzelésekről. Tartózkodóan, de optimistán. Most várjuk: hogyan haladnak előre az aláírók. És mennyire lesz ereje a két nép helyi képviselőinek, szerbeknek, magyaroknak, hogy kulturáltan és a többpárti politika szabályait betartva intézzék választóik és népeik ügyeit. A közös érdekek szerint.)

„Számunkra is kötelező, hogy jogokat biztosítsunk a nálunk élő nemzetiségeknek, és a nemzeti tanácsokról szóló törvénnyel Szerbia ezt meg is tette” – mondta Boris Tadić, szerb államfő 2009. október 12-én a budapesti szerb kisebbségi kulturális központ megnyitóján. És 2009-ben már ezt megelőzően, újra összeült a magyar–szerb kisebbségi vegyes bizottság – május 21–22-én, európai szintű ajánlásokat fogalmaztak meg. Tehát a kisebbségi politikában történik valami.

* Vö. a Párbeszéd a vidékért folyóirat *Históriához* mellékelt számának „Határokon átnyúló vidékfejlesztés és nemzetpolitika” c. bevezető előadását!

Történelmi sérelmeinkről

A magyar történettudomány a „szakma küldetéséről” beszél az adott helyzetben. Most lehet jövőformáló ereje a történetseknek. Ha felismerjük lehetőségünket és vagyunk elég erősek, leleményesek a végrehajtásra.

Mit tettünk?

2008 óta rendezzük a román, szlovák, osztrák történészkollégákkal a történelmi konferenciák sorát, adjuk ki következtetéseinket több tízezer példányban. Az elmúlt évszázadok érdekellentéteiből keletkezett történelmi-érzelmi konfliktusok feloldása érdekében. (Akciónk hatékonysága – természetesen – kérdéses. És nem mérhető. Sőt azzal is tisztában vagyunk: egy-két provokatív, önmegvalósításra törő, hatásvadász politikusi nyilatkozat erősebben hat a megbékélés ellen, mint konferenciáink a megbékélés érdekében. A rendszerváltás utóbbi két évtizede nagyszámban „hozta felszínre” ezt a politikusi-közéleti embertípust. De mi tesszük a dolgunkat. Egyébként is bízunk a majd’ húszezres *Históriában* és a negyvenötezer példányszámú „Párbeszéd” folyóiratban.)

A szerb tematika még hiányzott. Nem jegyzükünk. Csak nem találtunk hozzá partnereket. Most találtunk. A politikusokban. A vajdasági magyarság politikusaiban. Akik elérték, hogy a megbékélést akaró szerb politikai vezetőkkel szövetségre lépjenek. (Ilyen mondatok hangzanak el szerb politikusok szájából, hogy – ismételtlen – lapszemlékből idézzek: Az Európai Unió „talán a legnagyobb békéltető vállalkozás a történelemben”. Majd elhatározták mindkét oldalon: szerb–magyar történészbizottságot hoznak létre a II. világháború alatti kollektív nemzeti sérelmek tárgyalására. Tények feltárására. Mi hozzátettük – amikor Pásztor elnök úrral e bizottságról tárgyaltunk –, ez európai minta.

Európa a sok nemzet kontinense. Sokféle, különböző nemzeti érdekek ütközésének kontinense. Az ütközések két világháborúhoz vezettek. És az európai kontinens hanyatlásához – szerintünk. A közép-kelet-európai térségben különösen jelentős hanyatláshoz. Tehát: az európai integrációnak először ezt a történelmi konfliktusforrást kell felszámolnia, ha biztosítani akarja polgárai versenyképességét a világgazdaságban, a világ kultúrájában. Nyugaton és Keleten egyaránt. Nyugat-Európában ez megtörtént. Történészkonferenciák, közös tankönyvviták, elkeseredett publicisztikai önkritikák és mások kritikája. Kezdte a francia–német (1963–1972), majd folytatta a német–lengyel (1970), azután az olasz–német–osztrák (1992) vitasorozat. Nekünk, közép-kelet-európai értelmiségieknek is a történelmi konfliktusok feloldásával kell kezdenünk a valós integráció előkészítését.

A hideg és még hidegebb napok, 1942, 1944

A politika egyetért. De a politikát – természetesen – a ma élők, még élők sérelmei érdeklik. Így a magyarság 1944. évi kollektív bántalmazása. Amelyről egyszerűen nem volt szabad beszélni. Hol a szerb nacionalizmus miatt, hol a magyarországi érzéketlenség miatt a nemzeti érzés iránt, hol azért, mert éppen „békülőben voltunk” Tito Jugoszláviájával, és nem akartuk a javuló viszonyt, illetve a szerbek érzékenységét bántani... Most végre – beszélni – lehet.

Kérdezem a kitűnő szakembert mellettem: hány áldozatról beszél, ha az 1944. évi szerb magyarelles vérengzésekről kell szólnia? Mondja, hallhatták, mintegy ötezret ismernek el a szerb kutatók, de a nemzetközi kutatói garnitúra nem fogadja el az „írásra”, levéltári forrásokra támaszkodó számlálást és 15–20, sőt 40 ezerről beszél. Ez utóbbit ő elképzelhetetlennek tartja. – De kérdem: az 1942. évi újvidéki magyar vérengzés áldozatainak számát mennyire becsüli? Mondja: 3340 főre. (Ebből mintegy 2250 szerb.) Mert azért mégiscsak mi kezdtük, magyarok a kollektív gyilkosságokat. Már mint az a nemzedék, amelyik megélte a világháborút. Azután kérdezek a kölcsönösen tömeggyilkos-hajlamúak fiatalkori indítékaira: mennyire becsülik a magyarok számát, akiket az 1918. évi hatalomváltás során joguktól (választójoguktól is) és javaiktól fosztottak meg? Vagy akiket – tízezer számra – toloncoltak ki. Semmit nem vihettek magukkal. Elvesztették egzisztenciájukat is... És így tovább és így tovább.

Megyünk vissza a történelemben, a konfliktusokhoz. A szerb-magyar tömegvérengzések történelméhez. Ami egyedülálló a Kárpát-medencei népek történelmében: 1848–1849-hez, majd 1703–1711-hez. Elutazásom előtt újra megnéztem Kovács András fiatalkoromban szenzációt keltő filmjét, az 1942. évi újvidéki magyar mészárlásról szóló „Hideg napok”-at. Majd újranéztem az 1944. évi szerb mészárlásokról szóló Duna Tv-filmet. Elővettem fiatalkori kutatásaimból jegyzetemet, Margalits Ede Szerb történelmi repertóriumának második, kéziratos kötetéről, a Rákóczi-szabadságharc kegyetlenkedéseinek leírásáról – és elborzadtam. Még ha túloznak is a kortárs elbeszélők. Anyák, kisgyermekek százainak, ezreinek tömeges legyilkolásáról... És a történetírás hallgat.

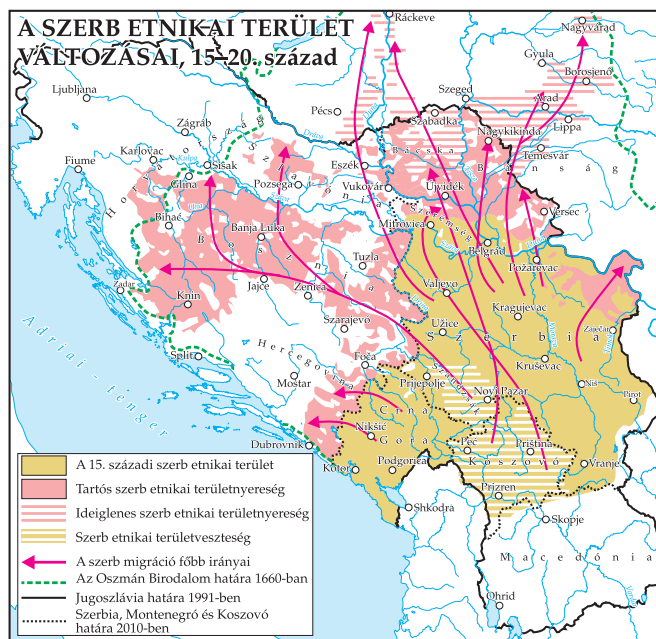
Államaink közötti érintkezések

Megyünk vissza a történelemben. A honfoglalás koráról keveset tudunk. Vitáztak – részben vitáznak – régészek, hogy vajon mennyire áll a régi szerb történetírás állítása: a szerbek eredetileg a Kárpát-medencéből áramlottak le délkelet irányba a Nyugat-Balkánra. S hogy a honfoglaló magyarság előtt ők már itt őshonosok, „összerb” voltak. Már nem figyelünk ezekre. Akkor volt jelentősége, amikor még hittek abban az emberek: ha bizonyítják történészeik, hogy elődeik előbb voltak „őshonosok” a Kárpát-medencében, mint a magyarok, akkor majd igazságosnak találják a nemzetközi hatalmak – no és az egyszerű kisdíák az iskolában – a szlovákok, szerbek, románok „történelmi jogát” az 1918-ban bekövetkezett „foglalások”-ra. Hogy jogos volt az ezeréves történelmi magyar állam szétszedése. És az egyszerű szlovák, román, szerb, magyar polgárt buzdítani lehet, ha kell, háborúra egymás ellen. Ma már? Ma már senki

nem gondol a „történelmi jog” erejére. Vidámabb természetű diákjaink tudománytörténelmi vizsgán már arról beszélnek: a görögök visszakövetelhetnék akkor a kis-ázsiai területek jelentős részét és így tovább... Mi meg menjünk el egészen Közép-Ázsiáig követeléseinkkel. Ahol „ösfoglalók” voltunk. Jó kilátások.

Megyünk vissza a történelemben. A középkori szerb-magyar érintkezések történelméhez. (Amikor a balkáni szerb állam és vezető politikusi rétege először a térség legerősebb államát alkotta meg a 14. század közepére, majd 1371–1459 között csodálatos politikai tehetséggel igyekezett a török túlerő és a jobbra passzív keresztény Európa között megtartani népének szállásterületét és az életfeltételeket. És amikor a – kevésbé ismert – népességérintkezések feltehetően a kelet–nyugati kereskedelemben, pénzügyletekben, ezüstmányászatban voltak aktívak. Mind a királyi Magyarország, mind a földközi-tengeri dalmát–velencei gazdaságban és politikában. Királyi családjaink pedig hol összeházasodtak, hol el-elragadtak egymástól a déli végeken tartományokat. (Az Árpád-házi királyaink közül kiemelendő II. Béla [1131–1141] felesége, a szerb nagyzsúpán lánya, Ilo-na, aki három magyar királynak volt az anyja és itthon igencsak aktív „politikus-nő”. És akit ősanjának mondhatott minden későbbi Árpád-házi királyunk.)

Megyünk vissza a történelemben. A török európai előretérésének útjában Bizánc elfoglalása után (1453) már csak a magyar állam állott. Hamarosan teljesen felmorzsolták a hűbérsükké tett szerb államot, majd elfoglalták a Kárpát-medence alföldi részét, szétszakítva a Magyar Királyságot (1541). A szerb vezető réteg már a 15. század elején behúzódott Magyarországra, fejedelmi családjuk maradékai (Brankovics) a magyar nagypolitika aktív részesei voltak, beházasodtak közülük, civakodtak birtokszerzéseik közepette a nagy gyarapító Hunyadival, a Cilleiekkel, Garákkal, Frangepánokkal, és hatalmas birtokaikra (Debrecen, Tokaj stb.) telepítették az észak felé menekülő szerb családokat. Akiknek etnikai identitását erősen őrizte a mind a nyugati kereszténységtől, mind a muszlim hittől őket elválasztó ortodox egyházuk. Amelynek – a nyugati kereszténységtől eltérő – világi hatalma ismert volt. – A szerb történetírásban joggal beszélnek arról: a szerbség szállásterülete a 15–17. században északi irányban terjedt ki. Míg a déli – eredetileg szerb – vidéket fokozatosan elvesztették. Kétségtelen: ha ránézünk a török kiűzésének korát (1699) mutató térképre: fel egészen Bajáig a Délvidék túlnyomóan szerb népesség szállásvidéke. Ahová az onnan északra húzódó magyarság helyére vette be magát. Kiválóan kamatoztatta korábban kialakult „kollektív” képességeit: a muszlim és keresztény világ közötti közvetítő kereskedelem üzemeltetését. Mert a történészek általában

csak a török–keresztény harcokról írnak, kevesebbet arról a gazdasági forgalomról, amely folyamatosan élt Kelet és Nyugat között. Természetesen a nyugati konszolidált árucsera vá-mokkal szabályozott módját nem ismerve.

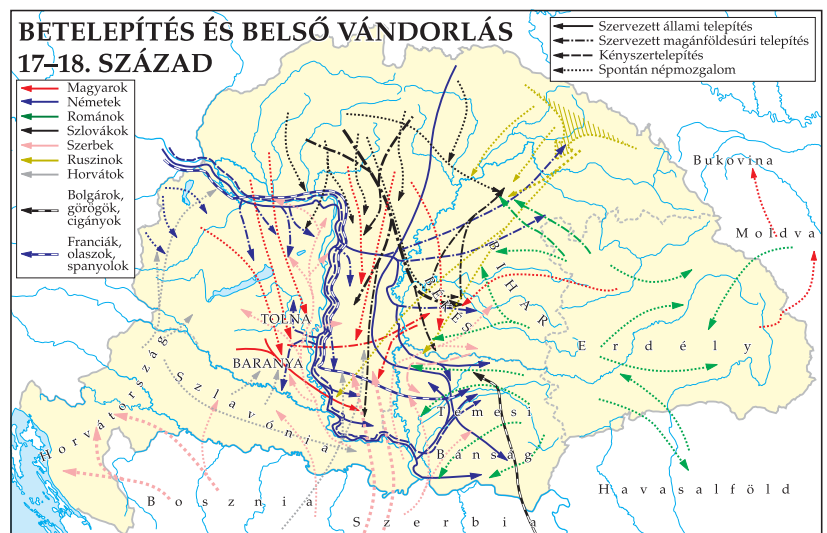
Megyünk vissza a történelemben. Jönnek a konfliktusok az idetelepült és itt a maguk népi-etnikai-vallási önállóságát biztosítani akaró szerbekkel. Bajok: a török kiűzése után az államterületet ismét birtokba venni akaró magyar vezető réteg szembekerült részben saját uralkodójával, részben a betelepült és itt gyökeret vert szerb népességgel. Az uralkodó a töröktől visszafoglalt területeket nem akarta a magyar megyei rendszer alá betagozni, hanem központi igazgatás alatt akarta tartani. Mint határőrvidéket. Az érv: a magyar korona országainak bevételei csak töredékükben fedezik az állam délkeleti határainak védelmi költségét. Az udvar tehát olyan határőrvidéket épít ott ki, amelynek népessége adómentességet élvez, de katonáskodással tartozik. Így a horvát, szerb, román déli területeket nemcsak a központi kormányhivatalok alá rendelte, de adóerejét és igazgatását kivonta a magyar földesuraságok és a nemesi megye alól. Természetes, hogy amikor a király és a magyar rendek között harc tör ki, akkor a magyar uralkodó réteg azonnal a hatalmas kiterjedésű és elvben jó adónyerő képességgel rendelkező Délvidék visszarendelését követeli a magyar országgyűléshez és a megyei szervezethez. És természetes, hogy a délvidéki határőrvidék népei nem akarnak magyar adófizetők lenni. (Ez vezet immáron a népességérintkezés tömeges konfliktusaihoz: 1703–1711 között és 1848–1849-ben.)

Szerb–magyar együttélés a köznapiakban

De: menjünk vissza a történelemben. A köznapiok történelméhez. A szerb–magyar együttélés történelme a török 1699. évi kiűzése óta a szerb–magyar lakosság együttélésének történelme. Napi életviszonyok történelme, amelyben megjelennek, majd hamarosan az 1716 után a lakatlan Délvidékre telepített németek, majd északról idehozott szlovákok, ukránok, keletről jövő románok történelme. A „Délvidék” talán etnikailag Európa leg-

színesebb térsége lesz. (És Európa egyik legjobb mezőgazdálkodási területe volt!) Ez az együttélés Európa egyik legszínesebb köznapi kultúráját eredményezi. Máiig nem ismert megfelelően a 18. századi Magyarország köznapi életének történelme. A különböző szokásrendszerek, az életfeltételek nyeresének sajátos módjai. Erdei-mezei élőhelyek és mindenekelőtt a vizes élőhelyek hasznosításában. Amely vizes élőhelyek – egészen a 19. századi lecsapolásokig – meghatározták az itt élő népek önfenntartási szokásait. Igaz, az ortodox egyház akadályozta a vegyes házasságokat, azok gyakoribbak a katolikus horvátok, németek, szlovákok, magyarok között. De az együttélés és a békés megférés bizonyított: a térségnek szinte minden települése etnikailag kevert. A háztartási-főzési kultúrában együtt igazodtak a 18., majd a 19. századi polgárosodáshoz, a városi kultúra kiszolgáltatásához: az étkezési alapanyagok, a burgonya, a sertés, a Kárpát-medencei alapfűszernövények hasznosítása – máig a csodálatos délvidéki kultúra részei. A fűszeres darált húsok, parázsra sütvé, káposztával főzve, a vastag bélbe töltött kolbászfélék, a hüvelyesek és füstölt húsok hagymás-fokhagymás levesei, a hosszú levű paprikások, a tekert tésztába sült édes gyümölcsök, a régió jellegzetes halának, a pontynak gazdag választéka – lének, rácpontynak. No és a sült paprika-félék, héján, hagymával-paradicsommal lecsónak. (Közvetítik is a török – újabb kutatások szerint a török által ideörökített perzsa – konyhakultúrát.)

És megyünk vissza a történelemben. Méltánylóan soroljuk a Habsburg Monarchia érdemeit a nyugati szláv népek nemzeti ébredésében. Amelyről természetesen e népek a Monarchia felbomlása – 1918 után – szeretnek megfeledezni. És soroljuk a Monarchián belül a Magyar Királyság szerepét a Kárpát-medencei szláv népek – sőt a románság – nemzeti ébredésének kibontakozásában. A bécsi tudományos szlavisztikai kultúrát, vagy a budai Egyetemi Nyomda szerepét emlegetjük az 1820–1860-as években. Itt alakult ki a szerb irodalom és értelmiség első komoly műhelye (1826), itt adták ki az első komoly szerb irodalmi-tudományos folyóiratot, a Letopist (1824), nem pedig az időközben megalakult török hűbéres szerb államban, Belgrádban. És csak az 1860-as években költözik le délre – Novi Sadra/Újvidékre, illetve Belgrádba – a szerb nemzeti értelmiség kulturális nemzeti intézménye. Soroljuk az újkori szerb egyházi művé-

szet megújulásának tényeit: a toleráns városi magyar kultúrában hogyan találkozhatott a nyugati barokk a modern templomi kultúrával. Amelynek történelmi műemlékei Ráckeve-n, Szentendrén máig csodálkozásra készítetik a világ ideáramló turistáit... (Méltánylóan elismerve a magyar társadalom befogadóképességét, toleranciáját...)

Abbahagyjuk a felsorolást. Pedig kedvünk volna az egymás elleni háborúskodások mellett felidézni a barátságos együttélés más, számtalan tényezőit. Egészen napjainkig. Felidézni generációknak szimpátiáit egymás iránt. Szerbek–magyarok között. A titóista – harmadik utat járó – Jugoszlávia iránt. Hogy faltuk a másként gondolkodó jugoszlávok – elsősorban szerbek, horvátok – írásait. Figyeltük: hogyan lehet szovjet övezetben relatív függetlenséget építeni. És mi tagadás: figyeltük, hogyan lehet másként gondolkodni kapitalizmusról, piacgazdaságról, szocialitásról. Mert nem mindenki Moszkva és Washington pólusai között képzelte el az emberiség sorsát. Mindent elolvastunk – én legalábbis –, ami Jugoszlávia politikáját írta le a harmadik világ irányában: Ázsia, Afrika irányában...

Vitázni, önvizsgálatot indítani

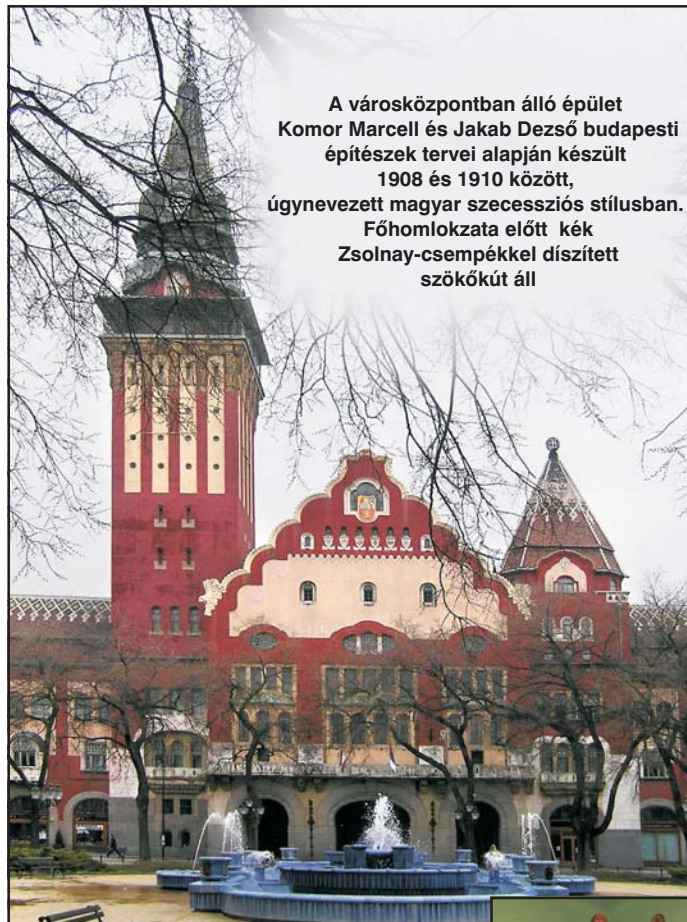
Népeink történelme tehát: a teljes emberi életben megélhető aktivitások történelme. Népeink történelme tehát nemcsak államközi háborúk és népcsoportok érdekháborúja. – Újrakezdjük a sorolást? Az érdekellentétek abból származtak, hogy az északra feltorlódó-vándorló szerbség az új hazában, Magyarországon élni akart a maga korábban megszerzett kiváltságaival. – Folytassuk a következtetéseket? Majd inkább vitassuk. Az érdekellentétek abból származtak, hogy a szerbek a volt magyar államterületen maguknak politikai-vallási autonómiát követeltek és adókedvezményeket. Amelyek közül a magyar állam vezetése csak a vallási autonómiát volt hajlandó megadni. Ez a makacssága – igazodás különben az európai nemzetállami elvekhez – a magyar állam felbomlásához vezetett. Az érdekellentétek majd abból származtak, hogy az 1918–1999 közötti megoldások a szállásterület és az országhatár egymáshoz igazítása érdekében sikertelenek voltak. Nem kerülhettek okos feloldásra. Folytassuk az érvelést? – De most ezek az érdekellentétek megszűnőben vannak. Az európai igazgatási integráció felszámolja azokat. A globális világ amúgy is újabb érdekek követését kínálja.

Mi, történészek *nem csak* a 20. századi *hideg napokról akarunk* beszélni. Azokkal kezdjük. Ahogy mi, magyar értelmiségiek megemésztettük a mi hideg napjainkat, a szerb értelmiségnek is meg kell emésztenie a magáét. De.

Mi, magyar történészek szeretnénk a mi értelmiségünk figyelmét a délkeleti népek történelmére irányítani. Több kutatási vállalkozást, egyetemeken, középiskolában több órát, kutatóintézetben több témát szentelni a szerbek, horvátok, bosnyákok, macedónok, bolgárok, albánok történelmére. És szeretnénk, ha délkeleti szomszédainkban is erősödne a szándék a magyar történelem és általában a Kárpát-medencei népek történelmének megismerésére. A ki sem fejlődött általános kulturális érdeklődést és a visszafejlődött tudományos érdeklődést újra felkelteni. Figyelni egymásra... Kibeszélni mindent... Ha kell, vitázni, ha kell, önvizsgálatot indítani... Másként nem megy...

GLATZ FERENC

Szabadkai Városháza, 1910–2010

A városközpontban álló épület Komor Marcell és Jakab Dezső budapesti építészek tervei alapján készült 1908 és 1910 között, úgynevezett magyar szecessziós stílusban. Főhomlokzata előtt két Zsolnay-csempékkel díszített szökőkút áll

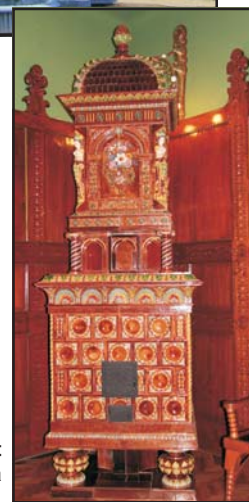

A tanácssterem üvegablaka kívülről

Stilizált holló

Zsolnay-csempéből rakott cserépkályha

A tanácssterem Róth Miksa üvegablakaival

